

חצוצרות משה

עשה לך שתי חצוצרות כסף... והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות: ותקעו בהן ונועדו אליך כלהעדה אל פתח אהל מועד: ואסבאחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה... ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורתכם. וכיתבאו מלחמה בארצכם עלהצר הצר אתכם והרעתם בחצוצרות ונזפרתם לפני ה' אלהיכם ונושעתם מאיביכם: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם: (במדבר פרק י פסוקים א-י).¹

ויהי כאחד למחצרים ולמשררים להשמיע קול אחד להלל ולהזות לה' וכהרים קול בחצוצרות ובמצלותים ובכלי השיר ובהלל לה' כי טוב פי לעולם חסדו והבית מלא ענן בית ה': (דברי הימים ב פרק ה).²

ספרי במדבר פסקא עב – דיבור מלמעלה וחצוצרות מלמטה

"וידבר ה' אל משה לאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף", למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (במדבר ט כג), שומע אני הואיל ונוסעים על פי הדיבר וחונים על פי הדיבר לא יהיו צריכים חצוצרות! תלמוד לומר: "עשה לך שתי חצוצרות כסף", מגיד הכתוב, שאף על פי שנוסעים על פי ה' וחונים על פי ה', צריכים היו חצוצרות.³

המשך שם – משל משה או משל ציבור

"עשה לך" – משלך, "ויקחו אליך" – משל צבור דברי ר' יאשיהו.⁴ ר' יונתן אומר אחד זה ואחד זה משל צבור הכתוב מדבר. ומה תלמוד לומר: "קח לך, עשה לך"? ... בשלך אני רוצה יותר מבהם. אבא חנין אומר משום ר' אליעזר: למה נאמרה פרשה זו? לפי שהוא אומר: "בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך", לא היו אלא משל צבור. הא מה תלמוד לומר: "קח לך", "עשה לך" – בשל צבור הכתוב מדבר.⁵

¹ מעשה החצוצרות לא נזכר בתורה, מלבד שהיו עשויים כסף. אבל השימוש בהן נועד למטרות הרבה: מקרא העדה (הראשים או כולם), מסע המחנות וחנייתם, מלחמה, עבודת המקדש, ימי מועד ושמחה. יש כאן חלוקה ברורה בין חצוצרות תקופת המדבר, ימי משה, ובין מצוות החצוצרות לדורות: למקדש, למועדים, להתנחלות ולישיבה בארץ, כפי שהזכרנו. פסוקים ב-ז שייכים לקבוצה הראשונה, בעוד שפסוקים ח-ט שייכים לשנייה. ופסוק ח עומד בתווך וניתן לדרוש לכאן או לכאן ובא לומר שמצוות התקיעה בחצוצרות היא בידי (בפי) הכהנים בלבד. עפ"י חלוקה זו, חלקנו גם את דברינו בו לשני דפים. בדף זה נדון בחצוצרות משה ובע"ה נשלים בשנה האחרת לדון בחצוצרות לדורות. ראה דברינו [שופרות](#) בראש השנה.

² במקדמה לחצוצרות לדורות, הבאנו את הפסוקים מזאת חנוכת מקדש שלמה בהלל ובשמחה, בחצוצרות וכלי שיר. בתורה, נזכרות החצוצרות רק בספר במדבר ואילו בנ"ך הן מזכרות מספר לא מועט של פעמים: בהעלאת הארון ע"י דוד (דברי הימים א פרקים יג, טו, טז), בחנוכת מקדש שלמה (הפסוק שהבאנו ופסוקים נוספים שם), במלחמת רחבעם וירבעם (דברי הימים א פרק יג), בניצחון אסא על זרח הכושי (דברי הימים ב פרק טו), במלחמת יהושפט עם בני עמון ומואב (דברי הימים ב פרק כ), בהמלכת יואש (מלכים ב פרק יא, דברי הימים ב פרק כג), בחיזוק בדק הבית (מלכים ב פרק יב), בטיהור המקדש בימי חזקיהו (דברי הימים ב פרק כט), ואף בבית שני (עזרא פרק ג, נחמיה פרק יב). מכל ספרי התנ"ך, נראה שספר דברי הימים אוהב במיוחד את עניין החצוצרות ואף לגבי הפעולה, תקיעה או תרועה, הוא מחדש את הפועל לחצר שבא משם הכלי עצמו (דברי הימים ב ה יג, יג יד, כט כח). אל תאמר לחצר או לחצר, אלא פשוט לחצר. ובמילון אבן שושן מצאנו גם את השרש חצ"ר וגם חצ"ר כפעולת השמעת הקול בחצוצרה.

³ שאלת המדרש איננה כ"כ ברורה שהרי באמת אין שום סתירה בין ההחלטה מתי לנסוע ומתי לחנות, שהיא עפ"י ה' ובין ההודעה לעם שיש להתכונן למסע או לחניה. ראה בדומה שאלת הספרי בפסקא פד: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה', וכתוב אחד אומר: על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו (במדבר ט כ) - כיצד יתקיימו שני כתובים הללו?" גם שם אין זו באמת שאלה ונראה ששני מדרשים אלה רוצים להביע רעיון בדרך של שאלה רטורית. הרעיון הוא שהגם שנסיעת בני ישראל במדבר הייתה עפ"י ה', נעשתה בדרך טבעית וכנהוג במסע מחנות של עמים אחרים: בדגלים, בסדר מופתי, עפ"י משה וגם בחצוצרות המסמלות גינוי מלכים וצבאות. אין סתירה בין שתי צורות הנהגות אלה. וכפי שרש"י (י ב) מסכם ומביא בשם ברייתא דמלאכת המשכן: "נמצאת אתה אומר: על פי שלושה היו נוסעים: עפ"י הקב"ה, ועפ"י משה ועפ"י החצוצרות". ואנו נוסיף עפ"י רביעי – עפ"י יתרו. ראה את דברי משה ליתרו בפרשתנו: "אלא תעזב אתנו פי על"כן דעתך חנתנו במדבר ויהי לנו לעינים: (במדבר יא), נושא שדנו בו בדברינו [דו-שיח משה יתרו](#) בפרשה זו בשנה האחרת. כך או כך, חזרה לעניינינו, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, יחד עם החצוצרות המסמלות את גינוי המלכות המשותפים גם לעמים אחרים. ראה דברינו [על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו](#) בפרשה זו.

⁴ מלשון הספרי משתמע שר' יאשיהו מבקש לחלק בין לק"ח לעש"ה. לק"ח כמו "ויקחו אליך" או "ויקחו לך" הוא משל ציבור – יש כאן לקיחה. אבל עש"ה הוא משלך: "עשה לך". אבל מציטוט מדרש זה בגמרא יומא ג ע"ב: "דתניא: קח לך - משלך, ועשה לך - משלך, ויקחו אליך - משל צבור, דברי רבי יאשיהו", מסתבר שהאבחנה היא בין לשון יחיד "לך" (בין בפועל עש"ה בין בפועל לקח) ובין לשון רבים "ויקחו".

⁵ בדעת רוב של ר' יונתן ואבא חנין, כנגד ר' יאשיהו, נפסק שהחצוצרות שעשה משה היו מכספי הצבור (מכסף מיוחד שנגבה למטרה זו? מיתרת התרומה למשכן?). מה שמעניין הוא הקשר עם הלוחות השניים. כמו ש"פסל לך" של הלוחות השניים הוא מכספי הציבור (לכאורה בניגוד למדרש תנחומא כי תשא סימן ל: "אתה קרעת אותה לך והביא את הנייר משלך ואני כותב", ראה גם רש"י שמות

במדבר רבה טו יג פרשת בהעלותך – משה הוא מלך (גם אברהם)

"עשה לך שתי חצוצרות כסף" זה שאמר הכתוב: "שאו שערים ראשיכם" (תהלים כד ז). בשעה שהכניס שלמה את הארון למקדש אמר: "שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם... ויבא מלך הכבוד" ... מיד בקשו השערים לירד עליו ולרוץ את ראשו... וחזר ואמר: "ה' עוז וגבור ה' גבור מלחמה...".⁶

מהו "ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה" (שם י)? שהוא חולק ליראיו מכבודו. כיצד? הוא נקרא אלהים וקרא למשה אלהים: "ראה נתתיך אלהים לפרעה" (שמות ז א)⁷. ... אמר לו הקב"ה למשה: מלך עשיתך, שנאמר: "ויהי בישורון מלך" (דברים לג). מה מלך כשהוא יוצא תוקעין לפניו, אף אתה עשה לך שתי חצוצרות כסף; כשתכנס את ישראל יהיו תוקעין בהם והן מתכנסין, שנאמר: "ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה", לכך: "עשה לך שתי חצוצרות כסף".⁸

... וכל מי שהוא ירא מן הקב"ה, סופו ליעשות מלך. ממי אתה למד? מאברהם, ע"י שנתיירא מן הקב"ה נעשה מלך, שנאמר: כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב). ומנין שנעשה מלך? שנאמר: אל עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית יד). מהו עמק שוה הוא עמק המלך? שהשוו הכל ונטלו עצה וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלך עליהם. ולא תאמר אברהם בלבד, אלא אפילו משה שנתיירא מן הקב"ה נעשה מלך. לכך כתיב: ירא את ה' בני ומלך" (משלי כד כא).⁹

ספרי במדבר פיקא סא – מקשה במנורה ומקשה בחצוצרות

"וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחתה מקשה היא" ... ומה תלמוד לומר "מקשה היא"? לפי שמצינו בכלי בית עולמים שאם אין להם מין קשה עושים מין גרוטי,¹⁰ שומע אני אף במנורה כן? תלמוד לומר: "מקשה היא", שְׁנָה עליו הכתוב לפסול. מיכן אמרו: אין של זהב, עושים של כסף ושל ברזל ושל נחושת ושל בדיל ושל עופרת דברי רבי. ר"י ברי יהודה אומר: אף של עץ ושל חרס. אבל אין להם מין קשה, אל יעשו מין גרוטי.¹¹ מה שאין כן בחצוצרות. שבחצוצרות, אין של כסף לא יעשו של זהב. אבל אין להם מין קשה, עושים מין גרוטי. נמצא כשר במנורה פסול בחצוצרות כשר בחצוצרות פסול במנורה.¹²

במדבר רבה פרשה טו סימן טז – לך ולא לאחרים

"עשה לך שתי חצוצרות כסף" שיהיו תוקעין לפניך כמלך. "עשה לך" ... לך אתה עושה ולא לאחר. אתה משתמש בהן ואין אחר משתמש בהן. תדע לך, שהרי יהושע תלמידו של משה, לא נשתמש בהן אלא בשופרות כשבא להילחם ביריחו... מה כתיב שם: "וירע העם ויתקעו בשופרות" (יהושע ו כ), מלמד שאפילו יהושע תלמידו, לא נשתמש בהם. ולא תאמר ליהושע, אלא אפילו משה רבינו עצמו, שעד שהוא חי נגנזו. א"ר יצחק: הרי שמשה

לד א), כך גם "עשה לך" של החצוצרות הוא מכספי הציבור ולא מכסף פרטי של משה. ראה שוב כיצד מצוטט מדרש זה בגמרא יומא ג ע"ב שמסכמת שכל ה"קיות" והעשיות" הן משל ציבור (ואין הבחנה בין לשון רבים או יחיד או פועל זה או אחר) ורק בשני מקרים מיוחדים מביא אהרון (לא משה) משלו: את פר החטאת שלו במילואים (חנוכת המשכן) ואת פר החטאת שלו ושל ביתו ביום הכיפורים. ואת שיטת ר' יאשיה יש להבין. מדוע שמשה ישלם על החצוצרות מכיסו?

⁶ המדרש פותח בדרשה הידועה על שלמה שנחשב שביקש להתגדל בשעת חנוכת המקדש ודימה עצמו למלך הכבוד. ראה דרשה זו בגמרא שבת ל ע"ב, שמות רבה ח א ועוד). כאן מובאת הדרשה על מנת להעצים את משה כדלהלן.

⁷ ראה דברינו [משה איש האלהים](#) בפרשת וזאת הברכה.

⁸ מי זוכה למלוכה? מי שהוא ירא ה' ואם כן, אולי משה איננו הראשון? ואכן המדרש שם ממשיך והולך אחורה בסדר המאורעות במקרא ונותן את זכות הראשונים לאברהם:

⁹ אגב חצוצרות משה שמסמלות את הנהגתו כמלך, נגררנו לנושא המלוכה ולאברהם אבינו שמלוכתו קדמה לזו של משה. אבל אברהם היה מלך של גויי הארץ ומי שכבד אותו היה מלך סדום וחבורתו (ראה דברינו סוכתה של סדום) ועמי הארץ כבדו אותו כמו בני חת שקראוהו "נשיא אלהים אתה בתוכנו" ועוד. ראה דברינו [קברניט](#) בפרשת חיי שרה. ואילו משה, שנאמר לו בסנה: "אל תקרב הלום... שכבר מתקנות הכהונה לאהרון והמלכות לדוד" (שמות רבה סוף פרשה ב, בדברינו אל תקרב הלום), משה שעפ"י המדרש ננזף: "במקום עמודו של עולם אתה עומד?" (שם), הוא המלך הראשון לעם ישראל, גם אם מלך ללא שושלת המשך. חתימת מלכותו היא בסוף התורה, בפרשת וזאת הברכה: "ויהיה בישורון מלך", אבל תחילתה בפרשתנו והסמל שלה הן החצוצרות וכל מסע הדגלים והמחנות כאשר ארון הברית במרכזם! ולכן גם ברור שהחצוצרות נעשו מכסף הציבור. ועל נושא מלוכתו של משה, בה כבר נגענו פה ושם, ראה דברינו [ויהי בישורון מלך](#) בפרשת וזאת הברכה, ויש לדון ביסודיות ולהעמיק בפעם אחרת. נחזור לחצוצרות.

¹⁰ היינו מחברים חלקי מתכת שונים (גרוטאות) ומתיכים ביחד ואין זה "מקשה אחת" לכתחילה.

¹¹ שאם אין זהב, אפשר לעשות את המנורה מכל מיני חומרים אחרים (ראה החשמונאים שהדליקו בשיפודי ברזל), ובלבד שאותו החומר יהיה מקשה אחת ולא גרוטי.

¹² שבחצוצרות העיקר הוא סוג החומר, כסף, גם אם מגרוטי שאינו מקשה אחת, ואילו במנורה העיקר הוא מקשה אחת וחומרים רבים כשרים אם אין מהודרים. לקשר ההפוך הזה בין המנורה ובין החצוצרות, יש אולי גם פן באגדה ולא רק בהלכה, למנורה כסמל מלכות גבוה, שבו כל סוג חומר שווה רק השלימות חשובה, מול החצוצרות שהן סמל מלכות בשר ודם, בהן סוג החומר הנוצץ כלפי חוץ הוא שחשוב, אבל ניתן לחבר מחלקים נפרדים. וכל אחד מוזמן לנסות רעיונותיו הוא בהשוואה זו.

אומר כשהוא בא ליפטר מן העולם: "הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם" (דברים לא כח), והיכן היו החצוצרות לתקוע בהן ולכנסן? אלא עד שהוא בחיים, נגזו. א"ר יהושע דסכנין בשם רבי לוי: לקיים מה שנאמר: "אין שלטון ביום המות" (קהלת ח ח). הוי: "עשה לך שתי חצוצרות כסף" - לָךְ אֶת עוֹשֵׂה וְאֵין אַחַר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהֵן כָּל יָמֶיךָ.¹³

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יג הלכה א

משנבנה בית ראשון נגזו אהל מועד ונגזו עמו קרסיו וברישיו ועמודיו ואדניו ... משנגזו ארון נגזו עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגו שהשיבו פלישתים דרין לאלו ישראל ... ומי נגזו? יאשיהו המלך גזו.¹⁴

שבת שלום
מחלקי המים

¹³ ובהמשך המדרש שם ראה שתי דעות לגבי דוד המלך: "עשה לך שתי חצוצרות כסף - אתה משתמש בהן שאתה מלך ואין אחר משתמש בהן אלא דוד המלך, שנאמר: וַיַּעֲמְדוּ הַלְוִיִּם בְּקִלְיָ דָוִד וְהִלְהִיגִים בְּחֻצְרוֹת .. וּבִעַת הַחֵל הָעוֹלָה הַחֵל שִׁירָה' וְהַחֻצְרוֹת וְעַל יְדֵי כָּלִי דָוִד מְלֹךְ יִשְׂרָאֵל: וְכָל־הַקֶּהֱל מִשְׁתַּחֲוִיִּים וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר וְהַחֻצְרוֹת מְחַצְרִים" (דברי הימים ב כט כו-כח). אמר רב: החצוצרות שהיו במקדש אף הן נגזו, אבל דוד המלך היה משתמש בכנור שנאמר (תהלים נז) עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר". החצוצרות שנזכרות בפרשתנו שעשה משה נגזו עוד בחייו, אבל המצווה לדורות להשתמש בחצוצרות בהזדמנויות שונות, כפי שמתואר בפרשה, לא נעלמה. ראה מצווה שפב בספר החינוך: "לתקוע בחצוצרות במקדש בכל יום בהקריב כל קרבן וכמו כן בשעת הצרות". ועל כך הבטחנו כאמור לדון בפעם אחרת בפרשה זו בעזרת הנוטן ליעף כח.

¹⁴ דברים רבים היו ונגזו, בין סוף תקופת המשכן לבית ראשון, בבית ראשון עצמו (הארון ע"י המלך יאשיהו), בין בית ראשון לשני ("ה' דברים שחסר מקדש אחרון ממקדש ראשון ואילו הן: אש ארון אורים ותומים שמן המשחה ורוח הקודש" ירושלמי מכות פרק ב הלכה ו). ראה דברינו [דברים שנגזו](#) בפרשת תרומה. אבל מכלום, קדמו החצוצרות שנגזו עוד בימיו של משה. וכל זה, לא רק על מנת שלא ישתמש בהם יהושע ואחרים, לכאורה לכבודו של משה, אלא אדרבא, על מנת להראות למשה את זמניותו וארעיותו של בשר ודם בימיו עלי חלד, גם של משה שעלה אל האלהים והיה המלך הראשון בישראל ("ויהי בישורון מלך"). כמאמר קהלת פרק ח פסוק ח: "אֵין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ לְכֹלֹא אֶת־הָרוּחַ וְאֵין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".